

*L'Empordà
de ponent*

Josep Espigulé

es de Sant Feliu de Cadins, un xic al nord de Figueres, hi ha capvespres que el dia es va difuminant per entremig de la vall de la Muga, amb més de nou o deu tons de blaus a les harmonioses i singulars carenes o esquenes de munts, des de la primera de la Mare de Déu del Roure fins al darrer del llunyà massís del Canigó, passant per les serres dels Tramonts, Santa Magdalena, el Fau, Bassegoda i les Salines. Aquesta és una de les mil perspectives de què es pot gaudir mirant cap a ponent des de qualsevol punt de l'eix de l'autopista A-7 des que entra a l'Empordà per Pontós fins que ens deixa per la Jonquera.

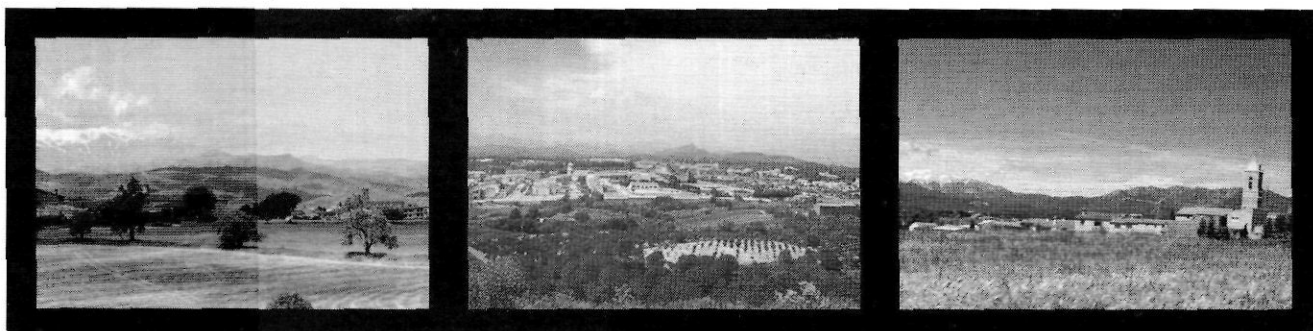
Parlem d'un país de no gaire més de tres-cents quilòmetres quadrats, amb una gran varietat d'ambients naturals, ja que es passa en menys de vint quilòmetres lineals dels trenta metres sobre el nivell del mar als 1.375 metres del puig de Bassegoda, és a dir, de l'olivera al faig, del paisatge mediterrani a un de més fred i humit que encaixaria millor a l'Atlàntic. Es correspon a la part de la comarca de l'Empordà que comença a aixecar-se cap al sistema de les muntanyes de l'alta Garrotxa, Mont Capell i les Salines, les quals ens separen les aigües vers les conques del Fluvià i la Tec, a

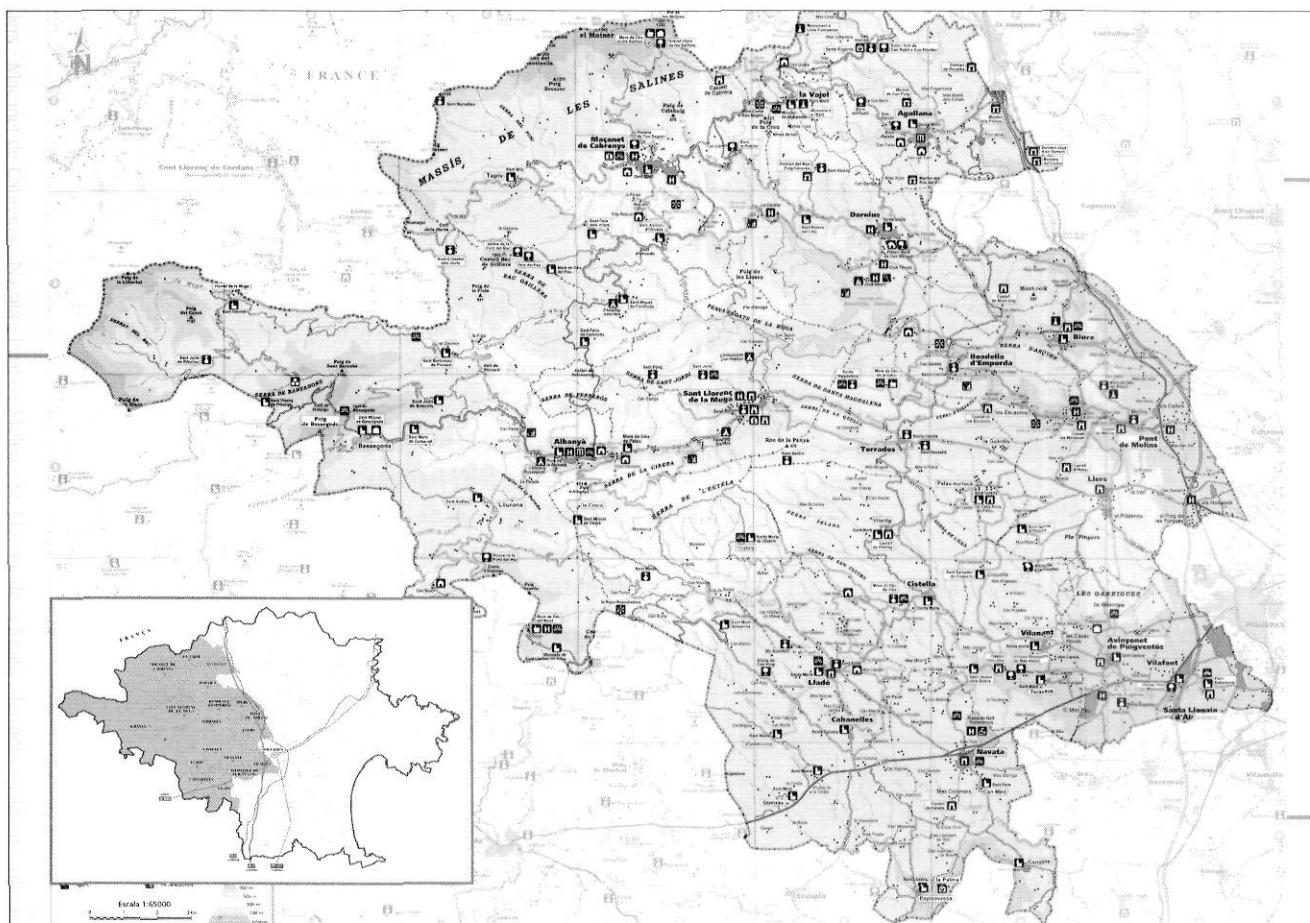
les comarques veïnes de la Garrotxa i el Vallespir. És la nostra «terra mitjana» abans de l'alt teló de fons d'un Pirineu que ja excedeix els dos mils: el Puigmal, el Pastuira, el Gra de Fajol, l'Infern, el Bastiments, el Costabona, les Esquerdes de Rotjà i el massís de Canigó amb els Set-Homes, el Tretze-Vents i la Pica.

Tota aquesta subcomarca també la podríem caracteritzar per ser la conca mitjana i alta del riu la Muga i del seu principal tributari, el Manol. Hi trobem l'embassament de Boadella –en la seva plenitud és una extensa làmina de prop de vuit quilòmetres quadrats d'aigües lliures–, així com tota una munió de rieres, torrents, barrancs, còrrecs i recs carregats de gorgs donen frescor, verdor a un país en general sec, ventós i pedregós; anant de nord a sud en distingim els tributaris del marge dret del Llobregat d'Empordà, sobretot el Ricardell, tota la colla que vessen al «pantà», entre els quals ressalta l'Arnera i la mateixa Muga, i ja a la conca del Manol distingim el Rissec, el Manol i la riera d'Alguema, aquesta última la més meridional, que arriba, en certs punts, a transcórrer paral·lela al Fluvià, amb menys d'un quilòmetre de separació.

Una altra perspectiva d'una bona part d'aquest Empordà és la que es tenia des de la C-260 en el seu tram de Navata a Vilafant.

Vistes panoràmiques de Navata, de Llers i de Vilanant.

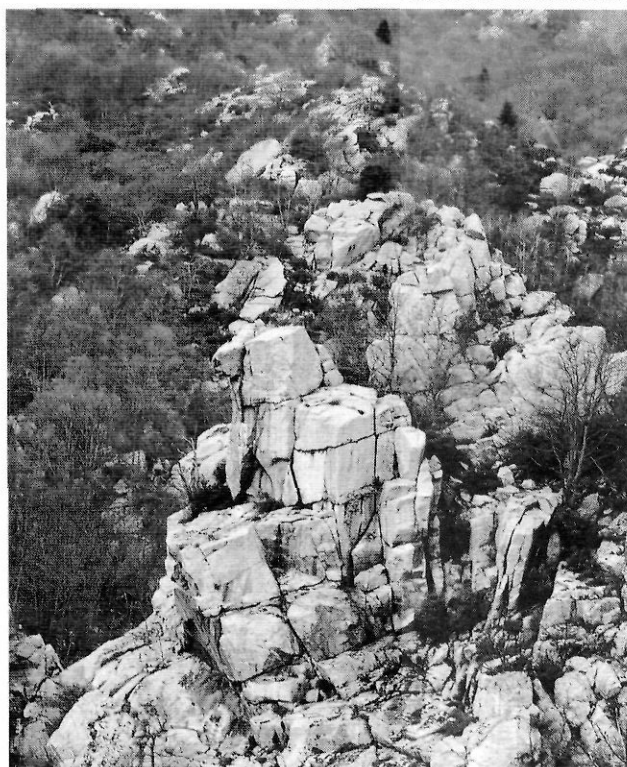

Les Salines. Pedruscalls de l'àrea terminal.

Abans, quan s'arribava a la comarca des de la veïna Garrotxa, de sobte es presentava, a llevant, tota la plana riallera de l'Empordà amb la corba del golf de Roses al fons, i mirant cap al nord s'estenia un mar de camps alternant amb bosquines de pins i alzines, d'una cadència i un ritme tan pintorescos que inspiraren artistes reconeguts (Vayreda, Llavaneres, Torrent), que van fixar en teles aquest esperit amable i de valuós treball rural.

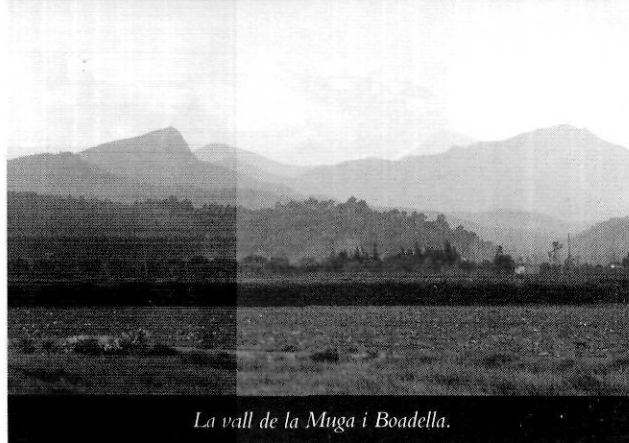
Des de fa molt pocs anys aquesta apreciació ha disminuït: hem d'esperar –si és que podem sentir el mateix– haver traspassat el Torremirón Resort-Golf, ja que ara se'ns imposa un escenari, en primer pla, d'un estil artificios i estranger, tant per les formes com per les espècies forestals o les essències que correspondrien a aquest territori. El Golf o qualsevol de les urbanitzacions que s'hi estableixen imposen un nou plantejament de l'ús del sòl i de les edificacions en aquest marc eminentment rural de pobles apinyats al voltant de l'església i amb un ordenat escampall de nobles masies encarades a migjorn i properes a alguna de les nombroses fonts o surgències que en forma de mina s'ha sabut, des del més reculat en el temps, aprofitar. Era essencial per existir que hi hagués la proximitat d'aquests brolladors de fluid vital: al seu entorn s'hi deixaven créixer bells i poderosos

Josep Espert

Les Salines, vigilades pel castell de Mont-roig.

La vall de la Muga i Boadella.

La Muga a la tardor.

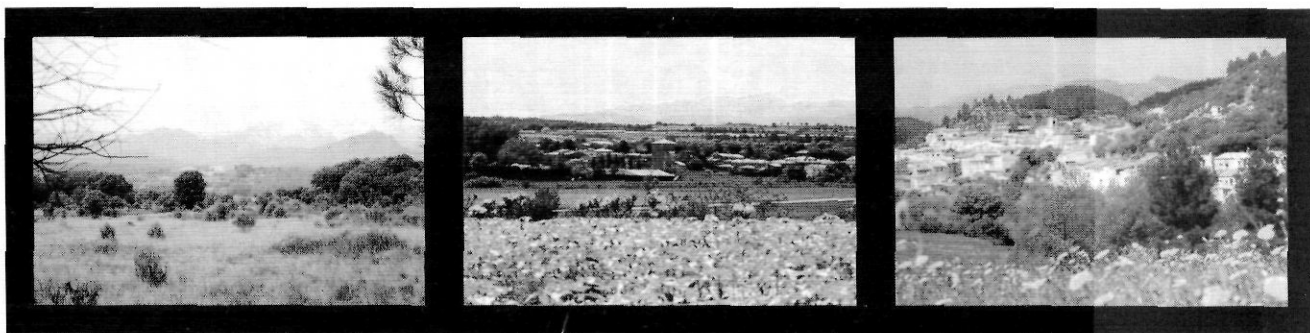

Racó de les Salines.

arbres que més enllà de l'ombra i la festa imposaven una força que gravava en el subconscient dels veïns uns valors maternals d'una terra –hi hauria qui en diria Gaia– generosa, a qui es correspondria amb un domini i una explotació mesurats, limitada a una riquesa i energia internes del mateix sistema i que mai excedia la suma d'uns quants animals.

Avui i aquí, els humans som majoritàriament urbans, empoïbriats d'aquelles percepcions ancestrals però tecnològicament i energèticament molt poderosos, per la qual cosa l'encaix de nous models urbanístics o de noves infraestructures, carregades d'una energia transformadora formidable, en un territori sempre fràgil requereix urgentment un pla director, amb un esforç gran de coneixement, raó i consens. Els parcs naturals ja no es posen en qüestió i les zones de connectivitat es consideren, però hem de trobar aquell criteri per decidir el que té d'identitat irrenunciable i de quina manera dibuixar un futur acurat, net i sostenible, en el qual ha de relligar-se harmoniosament amb els trets i les essències de la comarca; aquestes, fins fa pocs anys, ens havien arribat des d'una llunyana antigor i ara les podríem perdre per sempre. De ben segur que si preservem i ressaltem la nostra singularitat estarem en la línia d'aquest «nou turisme sostenible i de qualitat» que valorarà amb escreix el nostre esforç per continuar essent fills dels nostres pares i en determinarà la tria de la seva destinació, alhora que assegurarem la nostra qualitat de vida. No només la «Toscana italiana» es mereix la preservació; també tot aquell espai que avui trobem amb un bon grau d'integritat, com aquest Empordà de ponent que ara intentem donar a conèixer.

D'entre els molts paisatges que trobem en aquest Empordà de ponent un dels més propers a la plana són els monts amb aterassament; avui encara podem gaudir de feixes i parets de pedra seca on es continua cuidant els vells olivets amb reposició on calgui de noves oliveres, o la vinya i sembrat de secà, però s'imposa l'abandonament: en algunes zones amb un sòl austere només hi trobem garric –en alguns indrets, amb extensions considerables, i la seva impenetrabilitat dóna seguretat a rapinyaires, com l'esperver cendrós, per instal·lar-hi el seu niu–, però majoritàriament són ocupades per formacions arbustives més variades de garric, llentiscle, estepes, ginestes i argelagues; també el matapoll, el lligabosc, l'arç blanc i el ginebró, i plantes flairoses com la farigola, el romaní, l'espígol, el fonoll i la ruda, així com enfiladisses o punxoses com l'aríjol o la vidiella, l'esperguera, els esbarzers i els rosers. De manera esparsa o en bosquines hi trobem arbres com l'alzina, el pi blanc, el pi pinyoner, el lledoner i la figuera; també, tancant camins, l'atzavara, l'espina-verda o el mateix ametller. En altres indrets i sota el mateix sòcol de calcària, però amb una certa major riquesa d'argiles, hi trobem plantacions de cirerers que consoliden un nou producte, sobretot a Llers i Terrades. Quant a la fauna, hi prenen el sol sargantanes, llargardaixos, serps verdes i d'escala sota les pedres, escorpins i escolo-

Vistes panoràmiques del pla de Palau Suroca-Llers, d'Avinyonet de Puigventós i de Biure.

pendres; a l'estiu, el cant omnipresent de les cigales, els cucuts i els puputs; als caus, conills i guilles; hi són caçats perdisus i tords; hi troben menjar i recer estornells, capsigranys, tallarols, malle-rengues i enganyapastors entre altres. Pel cel s'hi passegen marcenques, aligots, cendrosos, falciots, tudons, esparvers, falcons, i de nit el mussol i l'òliba, i també el duc.

Un altre panorama completament diferent, tancat, estirat en la vertical, curvilini, de sonoritat líquida expressada en grau màxim per l'oriol o el rossinyol són els ambients fluvials. És un món ric en sons, des de la remor de l'aigua en discórrer per les rieres o el vent suau en moure les fulles dels polls, salzes o arbres blancs, o el picar sec del picot, fins al xiscle fugitiu de la merla o el parrupeig amagat d'algun tudó. Verds i ombres quasi sempre, groc en la curta tardor i a l'hivern despallat, ple d'esquelets i fredor. És en general un espai majoritàriament acotat mentre transcorre encaixat per terres més altes i que es fa alliberador i agraït quan s'obre en petites planures de camps o horts; també es percep obertura i pau en els gorgs o en les serenes i sonores rescloses. Teixons, genetes, mosteles i llúdrigues en són els principals mamífers, junt a ratapinyades i guilles que tot ho corren. Bernats, martinets de nit, blauets, ànecs, polles d'aigua, i fins i tot a l'embassament arriben a hivernar els corbs marins.

Abans de descriure les parts més muntanyoses és obligat d'exaltar els camps agrícoles de les conques d'Alguema i el Manol, que, enteranyinats per vores, fileres arbustives o bosquines, són ben productius en blats, ordís i civades; en aquests espais cerealístics els ratolins són encaçats de dia pels xoriguers, els aligots i el cendrós, i a la nit són les òlibes o els mussols que hi treballen. Són espais oberts que a la primavera, sota un cel blau de tramuntana, no tan sols fan present al vent en veure'l córrer pels sembrats, amb els seus colors, verds tendres, tacats o amarrats de vermell rossella: esdevenen una imatge extraordinària, de bellesa i vitalitat juvenívola que alimenta l'esperit més eixut. És una experiència plàstica que ja mai no s'oblida. Conformen un paisatge que mai ens cansaríem de pintar, fotografiar... i esperar

poder retrobar-lo totes les primaveres de la nostra existència.

Ja començant a enfilar-nos cap a les muntanyes que ens envolten, la vegetació va canviant; en funció del substrat, l'alçada, l'orientació del pendent i la mà de l'home es dona un paisatge forestal més monòton o més divers. A les zones calcàries hi trobem les alzines i el pi blanc, que a mesura que puja va canviant cap al pi rajolet i el roure, també algun auró i fins i tot el trèmol. Anem del verd fosc i contingut cap al clapat tendre de primavera o el càlid de grocs, roigs i ocre de la tardor. A les obagues mai no ens abandona el verd del boix o l'heura enfiladissa. En terrenys més àcids, de granit, de gneis o de quars, la forest està formada per les alzines sureres, que transiten cap a les plantades de castanyers; els arboços i brucs els acompanyen, juntament amb esbarzers i argelagues. Ja en parts més fredes i humides trobem el faig i el pinastre, les amables falgueres i els punxosos aranyoners. Un astor enmig del bosc perseguint un gaig cridaner o la parella de corbs, a les parts més culminants de la carena, foragitant un jove d'àliga daurada són alguns de les imatges que encara avui com ahir es poden fruit en aquestes muntanyes.

La descripció feta fins ara no és més que una pinzellada, un esbós d'algunes característiques d'aquest Empordà a ponent de l'eix nord-sud de l'A-7 que, malgrat pedreres en explotació, macrogranges, tancats de caça major amb obertures excessives de pistes, algunes recents implantacions urbanístiques i industrials, el malson de les línies d'alta tensió, les centrals eòliques, el TGV, l'ampliació de la xarxa viària, les reforestacions amb al·lòctons i alguns altres projectes inconsiderats amb aquest país, creiem que val la pena fer l'esforç de preservar i definir raonadament el futur d'aquest ric i divers racó de l'Empordà, si més no per egoisme, per l'egoisme dels nostres fills en desitjar descobrir una terra que s'ho val i gaudir-ne.

Josep Espigulé és educador i director del parc natural dels Aiguamolls de l'Empordà.